



Investigating obstacles and solutions to privatization from the perspective of the supreme leader of the revolution with thematic analysis approach

Zahra Rezaeiane Gharaei

Master of Laws, Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran.

giso1388@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

Abstract

The issue of privatization in the industries of developing countries has been one of the most important problems in the last two decades. Most of the governments of advanced industrial countries have turned to the privatization of state-owned enterprises in the past decades. Devolution of affairs to the private sector gained more momentum after the announcement of the general policies of Article 44, and in the literature and speech of the supreme leader of the revolution, special emphasis has been placed on the issue of devolution of economic affairs to the people and strengthening the private sector. This research deals with the thought system of the leadership regarding privatization with thematic analysis method and after reviewing the text of the statements several times, 153 appropriate codes were extracted by coding the extracted slips and then by categorizing the codes, it was counted into 94 basic themes. Next, by categorizing the basic themes, 30 organizing themes and at the end 4 overarching themes of importance, requirements, obstacles and solutions were extracted. The importance of privatization in the eyes of the Supreme Leader of the Revolution includes: the software capacity of the country's economic progress, the legal infrastructure of the country's economy, the strengthening of domestic and foreign investment, the context of economic growth, the involvement of people in the work of production, the complement and complement of the justice-oriented economy, the factor of compensating economic backwardness and It includes the transformation factor in the economy. Privatization requirements in the eyes of the supreme leader of the revolution are things such as: not making personal decisions about handing over economic activities, taking into account all policy clauses of Article 44 comprehensively, transparency in regulations, informing the people, full judicial support of legal ownership, emphasis on demanding Regarding the policies of Article 44, it includes the need to regulate all policies of the country with the policies of Article 44. Obstacles to privatization in the eyes of the supreme leader of the revolution are things like: the huge extent of state ownership, the need to take care of handing over factories under Article 44 to abusers, removing the slippages made regarding the policies of Article 44, the need for the correct application of Article 44 and the entry of the private sector into the economy. It includes the need for proper economic management and preventing and removing scientific obstacles. Privatization solutions in the eyes of the Supreme Leader of the Revolution include things such as: empowering the private sector for large investments, emphasizing the correct implementation of Article 44 policies and avoiding excesses in it, equity and setting up information and service systems to prevent corruption in the implementation of policies. It includes Article 44.

Keywords: Privatization, state companies, Article 44, Constitution, Ayatollah Khamenei.

مقاله پژوهشی**بررسی موانع و راهکارهای خصوصی سازی
از منظر آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد تحلیل مضمون**

زهرا رضائیان قرائی

کارشناسی ارشد حقوق دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

giso1388@yahoo.com

id 0000-0000-0000-0000

چکیده:

مبحث «خصوصی سازی» در صنایع کشورهای در حال توسعه، یکی از مهم‌ترین مسائل دو دهه اخیر بوده است. اکثر کشورهای پیشرفته صنعتی از دهه‌های گذشته به خصوصی سازی شرکت‌های دولتی روی آورده‌اند. در جمهوری اسلامی ایران نیز، بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴، واگذاری امور به بخش خصوصی شتاب بیشتری گرفت و در ادبیات و گفت‌وگوها رهبر انقلاب بر موضوع واگذاری امور اقتصاد به آحاد مردم و تقویت بخش خصوصی تأکید ویژه شد. این پژوهش با روش تحلیل مضمون به منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای درباره خصوصی سازی پرداخته و پس از بررسی بیانات ایشان، با کدگذاری فیش‌ها، ۱۵۳ کد متناسب استخراج و ۹۴ مضمون پایه‌ای احصا شده و با دسته‌بندی مضامین پایه‌ای، ۳۰ مضمون سازمان‌دهنده و سرانجام ۴ مضمون فراگیر اهمیت، الزامات، موانع و راهکارهای آن به شرح ذیل استخراج گشته است. اهمیت خصوصی سازی: ظرفیت نرم‌افزاری پیشرفت اقتصادی کشور؛ زیربنای قانونی اقتصاد کشور؛ تقویت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی؛ زمینه رشد اقتصادی، دخالت دادن مردم در کار تولید؛ مکمل و متمم اقتصاد عدالت‌محور؛ جبران عقب‌ماندگی‌های اقتصادی و تحول در اقتصاد. الزامات خصوصی سازی: عدم تصمیم‌گیری شخصی در باب واگذاری فعالیت‌های اقتصادی؛ مدنظر قرار دادن همه بندهای سیاست‌های اصل ۴۴ به‌طور جامع؛ شفافیت در مقررات؛ اطلاع‌رسانی به مردم؛ حمایت کامل قضایی از مالکیت‌های قانونی؛ مطالبه‌گری درباره سیاست‌های اصل ۴۴؛ تنظیم همه سیاست‌های کشور با سیاست‌های اصل ۴۴. موانع خصوصی سازی: گستره عظیم مالکیت دولتی؛ واگذاری کارخانه‌های ذیل اصل ۴۴ به سوءاستفاده‌گران؛ لغزش‌های صورت‌گرفته در خصوص سیاست‌های اصل ۴۴؛ عدم اعمال صحیح اصل ۴۴ برای ورود بخش خصوصی به اقتصاد؛ نبود مدیریت صحیح اقتصادی و اشکال علمی. راهکارهای خصوصی سازی: توانا کردن بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری‌های بزرگ؛ تأکید بر اجرای صحیح سیاست‌های اصل ۴۴ و پرهیز از افراط و تفریط در آن؛ سهام عدالت و راه‌اندازی سامانه‌های اطلاعاتی و خدماتی برای جلوگیری از فساد در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴.

واژگان اصلی: خصوصی سازی، شرکت‌های دولتی، اصل ۴۴، قانون اساسی، آیت‌الله خامنه‌ای.

دسترسی به مقالات نشریه علمی مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی (Open Access) است.



نشریه علمی «مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی



Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

Doi: 10.22034/IRJSJ.2024.445838.1043

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

مبحث خصوصی سازی در صنایع کشورهای در حال توسعه یکی از مهم ترین مسائل طی دو دهه اخیر بوده است. خصوصی سازی صرفاً واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی نیست، بلکه نوعی بهینه سازی شرکت های دولتی و ایجاد زمینه مناسب برای فعالیت بخش خصوصی در اقتصاد را نیز فراهم می کند (Pi & Zhang, 2018). اکثر دولت های کشورهای پیشرفته صنعتی در دهه های گذشته به سمت خصوصی سازی شرکت های دولتی روی آورده اند (مرکیل و مورفی، ۲۰۱۷). خصوصی سازی به انتقال مالکیت دولتی یا دارایی های دولتی به سرمایه گذاران خصوصی اشاره می کند که همیشه موضوع مورد توجه محققان بوده است (خان و دیگران، ۲۰۲۰) و با کارایی انگیزه های مدیریتی بالاتر، نقدینگی بازار حاکمیت شرکتی بهتر، سرمایه گذاری کارآمد و در نتیجه عملکرد مطلوب همراه است (Somé & et al., 2020).

خصوصی سازی شرکت های دولتی به یک روند جهانی تبدیل شده که منشأ آن در کشورهای توسعه یافته است (Sunday & et al., 2022). ایده اصلی در تفکر خصوصی سازی این است که محیط رقابتی و سیستم بازار باعث می شود بنگاه ها و واحدهای خصوصی عملکرد کارآمدتری نسبت به بخش دولتی داشته باشند (Nasirzadeh & et al., 2021). از طرفی خصوصی سازی به یک پدیده جهانی و ابزاری استراتژیک برای ایجاد انگیزه در عملکرد بخش دولتی، از طریق تخصیص منابع با اعمال نیروهای بازار تبدیل شده است (Phukon & Gakhar, 2022). خصوصی سازی شرکت های دولتی، یک ابزار حیاتی برای سیاست های اقتصادی مربوط به پیشرفت و توسعه کشورهای در حال توسعه است. با گذشت زمان، سیاست گذاران از ممانعت های خود در مورد خصوصی سازی چشم پوشی و اصلاحات لیبرالی را برای افزایش کارایی و سود شرکت های دولتی تدوین کردند (Kousadikar, A. & Singh, 2013).

نظام جمهوری اسلامی ایران با توجه به تجربه چندین ساله عملکرد شرکت های دولتی در اقتصاد کشور و تجربیات اداره شرکت هایی که قبلاً در بخش خصوصی ایجاد و سازمان دهی شده بودند و لزوم ایجاد شرایط لازم جهت خیزش سریع به سمت توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه و در راستای بهینه سازی استفاده از منابع ملی فرصت های موجود و

دارایی های جامعه تصمیم گرفت با اجرای سیاست واگذاری شرکت های دولتی ناکامی های گذشته را جبران نماید و با کاهش تصدی گری خود، از فرصت ها و نیروهای موجود، به نحو مطلوب تری در جهت افزایش سطح رفاه و تعدیل پراکندگی توزیع درآمد در جامعه استفاده نماید (کميجانی، ۱۳۸۲).

بنابراین واگذاری امور به بخش خصوصی بعد از ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴ شتاب بیشتری گرفت و در ادبیات و گفتمان رهبر انقلاب که از سال های قبل موضوع واگذاری امور اقتصاد به آحاد مردم و تقویت بخش خصوصی مطرح بود، تأکید ویژه ای شد.

ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، از سوی آیت الله خامنه ای، بیانگر نوع نگرش نظام به فعالیت های اقتصادی کشور و هدف اصلی آن تبدیل اقتصاد کشور به یک اقتصاد پویای توسعه ای و رقابتی است که با کاهش تصدی گری دولت و توسعه فعالیت های بخش خصوصی امکان پذیر خواهد بود. در چارچوب فرایند خصوصی سازی، یک اقتصاد رقابتی شکل می گیرد و اقتصاد رقابتی به تغییر نقش دولت، ایجاد امکانات مالی جدید و گسترش رفاه عمومی منجر می شود. خصوصی سازی از اثربخش ترین و ضروری ترین راهبردهای دستیابی به صنعت و اقتصادی مرفقی و پویا است. اصل ۴۴ قانون اساسی بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی استوار است و در صورتی که این اصل مطابق دیگر اصول قانون اساسی محقق شود، رشد و توسعه اقتصادی را در پی خواهد داشت. داشتن اقتصادی متمرکز و دولتی، نتیجه عدم پایداری به اصل ۴۴ قانون است تا جایی که برخی معتقدند ۸۰ درصد اقتصاد کشور دولتی است (کیان پور، ۱۳۸۸).

لازمه ورود بخش خصوصی به اقتصاد رفع موانع و بهبود مستمر فضای کسب و کار است. بهبود فضای کسب و کار به معنای بهبود و رونق فضای تولیدی و در نتیجه سنگ بنا و محرک رشد اقتصادی و محرومیت زدایی است؛ به گونه ای که اصلاح و بهبود فضای کسب و کار زمینه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقای سطح اشتغال و تولید و مشارکت آحاد جامعه را فراهم می سازد. در دهه ۱۹۸۰ بسیاری از اقتصاددانان به ضرورت کاهش تصدی گری دولت در فعالیت های اقتصادی، برای حضور فعال بخش خصوصی، به زعم خود به خصوصی سازی روی آوردند و از اواخر دهه ۱۹۹۰ بهبود فضای کسب و کار موضوع اصلی سیاست گذاران اقتصادی بوده است که در صورت اجرا راهکار مناسبی در محرومیت زدایی

کشور خواهد بود. در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز بهبود فضای کسب‌وکار کشور، با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری موردنیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به صورت شفاف و منظم به جامعه مدنظر قرار گرفته است (اشرفی و فهیمی فر، ۱۳۹۰).

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده، نمی‌توان کشوری یافت که در دوره‌ای بلندمدت رشد اقتصادی زیادی داشته و این مهم با درون‌گرایی اقتصادی یا دولتی بودن اقتصاد حاصل شده باشد. این یافته یکی از نتایج اصلی نظریه اقتصاد است، زیرا می‌توان نشان داد در یک اقتصاد با مالکیت خصوصی و رقابتی که در آن آزادی مبادله و سرمایه‌گذاری وجود دارد، وضعیت اقتصاد به بهینه پارتو نزدیک‌تر است، پس در حوزه نظری می‌توان به کارایی بیشتر مالکیت بخش خصوصی بر فعالیت‌های اقتصادی صحنه گذاشت و نشان داد توسعه تجارت و سرمایه‌گذاری سطح بالاتری از رفاه ایجاد می‌کند در حوزه تجربی نیز نمی‌توان کشوری یافت که با درون‌گرایی و تسلط بخش دولتی به رشدهای بالا و پایدار در دوره‌ای بلندمدت دست یافته باشد؛ بنابراین تمرکز اصلی در این بخش افزایش تولید از راه افزایش سرمایه‌گذاری و بهره‌وری با استفاده از دو راهبرد «برون‌گرایی» و توسعه بخش خصوصی است (نبلی، ۱۳۹۶).

با توجه به اهمیت خصوصی‌سازی و کاهش تصدی‌گری دولت در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای، در این پژوهش پس از بیان مبانی نظری و پیشینه پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون، به اهمیت، الزامات، موانع و راهکارهای خصوصی‌سازی از دیدگاه ایشان خواهیم پرداخت.

۱. مبانی نظری

۱-۱. بخش خصوصی

بخش خصوصی شامل بخشی از فعالیت‌های اقتصادی می‌شود که در تملک دولت نیست. بانک توسعه آسیایی بخش خصوصی را در سه سطح بنگاه‌های شخصی و خصوصی، بنگاه‌های درون یک صنعت و بنگاه‌های درون یک اقتصاد طبقه‌بندی می‌نماید (مافی، ۱۳۹۱).

بخش خصوصی به مجموعه اشخاص حقیقی و حقوقی و نهادهایی اطلاق می‌شود که با انگیزه کسب سود و بر مبنای مالکیت مدیریت و عملکرد با ماهیت غیرعمومی و غیردولتی با پیروی از نظم بازار و در عرصه بازار و در چارچوب قوانین قواعد و مقررات

موضوعه به فعالیت‌های تولید و عرضه کالاها و خدمات و توزیع و بازرگانی می‌پردازند (صدیقی و دیگران، ۱۳۹۴).

در تعریفی جامع‌تر، بخش خصوصی را می‌توان بدین نحو تبیین کرد: بخشی است که در آن منابع مالکیت بر کالا و خدمت خصوصی یا عمومی، از محل ثروت و با تعهد خصوصی تأمین شده، هدف آن بیشینه کردن منافع خود از طریق ارائه کالا و خدمات به اشخاص در بازارهای رقابتی است و قدرت کنترل کامل، اعم از ایجابی و سلبی بر دارایی خود داشته باشد در مورد انحصارات طبیعی فعالیت بخش خصوصی در بازارهای تنظیم‌یافته بر اساس قانون صورت خواهد گرفت. بازار و رقابت محرک و تنظیم‌کننده روابط بین اشخاص در این بخش است و هزینه‌های مخاطره‌های اقتصادی و ورشکستگی به‌طور مستقیم یا با چند واسطه به‌طور کلی یا جزئی، به‌هیچ‌وجه قابل انتقال به منابع عمومی یا منابع در کنترل حاکمیت نیست (آخوندی، ۱۳۹۱).

بخش خصوصی ارتباط نزدیکی با مفهوم مالکیت دارد. مالکیت خصوصی یعنی استفاده، کنترل، مالکیت و قابلیت دور انداختن با اهدا کردن، زمین سرمایه و دیگر اشکال مالکیت توسط افراد قانونی و شرکت‌های تحت مالکیت خصوصی است. این مالکیت از مالکیت عمومی و اشتراکی که به منابع در تملک حکومت جامعه با دولت اشاره دارد و نه افراد حقیقی و با بنگاه اقتصادی قابل تمایز است.

۱-۱-۱. قلمرو فعالیت بخش دولتی و بخش خصوصی در اقتصاد

دولت در فعالیت‌های اقتصادی باید همواره نقش تکمیلی را عهده‌دار شود و نقش اصلی در این‌گونه فعالیت‌ها به بخش خصوصی و بخش تعاونی سپرده شود. «یان تینبرگن»^۱ از اقتصاددانانی است که بر نقش تکمیلی دولت تأکید دارد و در کتاب «طرح توسعه» خود به‌صراحت مطرح می‌کند، حدفاصل و مرز فعالیت‌های بخش‌های دولتی و خصوصی باید به نحوی تعیین شود که فعالیت‌های بخش دولتی صرفاً به حوزه‌هایی منحصر و محدود گردد که به‌رغم ایجاد انگیزش‌های مناسب و برقراری تشویق‌های لازم، به‌هرحال بخش خصوصی از ورود در آن حوزه‌های فعالیت سرباز می‌زند. از دیدگاه این اقتصاددان فعالیت‌های دولت باید به امور زیر محدود شود:

1. Tinbergen, Jan

- ایجاد و حفظ شرایط اقتصادی - پولی باثبات؛
 - تنظیم فعالیت‌های اقتصادی در جهت جلوگیری از بروز بیکاری‌های گسترده.
- صرف‌نظر از وظایف اجرایی، نظارتی و تکمیلی مطرح در برداشت تینبرگن، مشارکت بخش عمومی در زمینه تولید فقط باید به حوزه‌هایی مانند امور نظامی دفاعی و انتظامی، کارهای امدادی جمعی و نظایر آن محدود و منحصر گردد که از لحاظ ادامه حیات و حفظ امنیت ملی حائز اهمیت است (تینبرگن، ۱۹۵۸).

بنابراین، مهم‌ترین دلایل لزوم توجه به بخش خصوصی و اهداف، دستاوردها، پیامدها و آثار حاصل از آن عبارت‌اند از: افزایش رشد اقتصادی، افزایش فرصت اشتغال، کاهش تورم، افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه بازار سرمایه و بورس، تشویق مالکیت و مشارکت مردمی، ارتقای کیفیت کالاها و خدمات، حذف کسری بودجه دولت شفاف و پنهان، توقف فرار سرمایه از کشور و تشویق بازگشت سرمایه به کشور افزایش، قابلیت صادرات و رقابت جهانی کشور، ارتقای امنیت سرمایه‌گذاری، افزایش مسئولیت‌پذیری مدیران، افزایش بهره‌وری کارایی و اثربخشی، افزایش رقابت داخلی، انضباط اقتصادی و مالی، افزایش قدرت نظارتی دولت، کاهش نقش دولت و بخش عمومی در اقتصاد (خالقی، ۱۳۸۹).

۱-۲. وظایف و قلمرو فعالیت‌های بخش خصوصی در اقتصاد نظام جمهوری اسلامی ایران

بخش خصوصی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، از لحاظ نقش و قلمرو، از همان پویایی بخش دولتی برخوردار است و حدود فعالیت آن را ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در مراحل مختلف رشد مشخص می‌کند. در این بخش که شامل فعالیت‌های فردی با شرکت‌ها و واحدهای خصوصی است سرمایه لازم باید از طریق منابع و پس‌اندازهای خصوصی اشخاص تأمین شود. فعالیت‌های بخش خصوصی می‌تواند در زمینه‌هایی که خارج از حیطه فعالیت دولت تعریف شده است سازمان یابد. گذشته از این، فعالیت‌های بخش خصوصی مانند فعالیت‌های بخش دولتی تابع برنامه‌ریزی عمومی اقتصادی کشور است.

در اصل ۴۴ قانون اساسی درباره سه بخش دولتی تعاونی و خصوصی این مطلب تصریح شده که تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون تعیین می‌کند؛ پس این پرسش مطرح می‌شود که آیا موارد برشمرده در بخش دولتی، بنا بر آنچه از مدلول اصل

مذکور استنباط می شود، باید به صورت مالکیت عمومی در اختیار دولت قرار گیرد یا فارغ از مفاد صریح این اصل عملاً در انحصار دولت باشد. قاعداً مدلول قسمت دوم اصل ۴۴، یعنی بخش دولتی، شامل کلیه صنایع بزرگ و مانند این هاست که به صورت مالکیت عمومی در اختیار دولت است و نباید این معنا را متضمن باشد که صنایع و موارد برشمرده، به لحاظ خصیصه مالکیت عمومی در انحصار دولت نیز قرار دارد و به بیان دیگر عبارت «در اختیار دولت است» تحقیقاً معنای «در انحصار دولت است» را افاده نمی کند (طرح و ابلاغ سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نیز بر چنین تفسیر و منطقی استوار است).

نکته دیگر اینکه، در اصل ۴۴ قانون اساسی، بخش خصوصی، به صراحت به منزله مکمل فعالیت های اقتصادی دولتی و تعاونی مطرح شده است. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می شود که مکمل فعالیت های اقتصادی دولتی و تعاونی است. چنین نقش مکملی را علی الاصول باید دولت عهده دار شود و در عرصه فعالیت های اقتصادی فقط در جهت تکمیل فعالیت های خصوصی حضور داشته باشد (صدیقی و دیگران، ۱۳۹۴).

گفتنی است اشتغال بعضی از دولت ها در عرصه وسیعی از فعالیت های اقتصادی کشور در چند دهه اخیر باعث شده، در کیفیت انجام امور سیاست گذاری و حاکمیتی که در شمار وظایف اصلی دولت است اختلال ایجاد شود.

۱-۳. سیاست های ابلاغی مرتبط با خصوصی سازی و اصل ۴۴

تاکنون به غیر از خود سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی که مستقیم به موضوع خصوصی سازی می پردازد، سیاست های کلی زیادی مرتبط با موضوع خصوصی سازی و کم شدن تصدی دولت از سوی رهبر انقلاب ابلاغ شده است که برخی از آن ها عبارت اند از:

الف) سیاست های کلی نظام در برنامه پنج ساله دوم (۱۳۷۲/۰۸/۱۸)

توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در سازندگی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی به مردم:

- امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد.
- در چهارچوب قانون اساسی صورت پذیرد.
- موجب تهدید امنیت ملی یا تزلزل حاکمیت ارزش های اسلامی و انقلابی نگردد.

- به خدشه دار شدن حاکمیت نظام یا تضييع حق مردم يا ايجاد انحصار نينجامد.
- به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود.

ب) سیاست‌های کلی نظام در مورد امنیت اقتصادی

سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در مورد «امنیت اقتصادی» مصوب ۱۳۷۷/۱۰/۲۳، در تاریخ ۱۳۷۹/۱۱/۳ توسط رهبری تأیید و طی شماره ۷۶۲۳۰/۱ مورخ ۱۳۷۹/۱۱/۳ از دفتر ایشان ابلاغ شده است:

- شرایط فعالیت اقتصادی (دسترسی به اطلاعات، مشارکت آزادانه اشخاص در فعالیت‌های اقتصادی و برخورداری از امتیازات قانونی) برای بخش‌های دولتی، تعاونی و خصوصی، در شرایط عادی باید یکسان و عادلانه باشد.

پ) سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله سوم توسعه

آیت‌الله خامنه‌ای در نامه‌ای خطاب به رئیس‌جمهور وقت در تاریخ ۱۳۷۸/۰۲/۳۰، سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله سوم توسعه را برای اجرا ابلاغ و به موارد ذیل اشاره کردند:

- عدم ترجیح بخش‌های دولتی و عمومی که فعالیت اقتصادی دارند نسبت به بخش‌های خصوصی و تعاونی در برخورداری از امتیازات و دسترسی به اطلاعات؛
- رعایت مندرجات بند ۸ از سیاست‌های برنامه دوم در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی دولت به بخش‌های تعاونی و خصوصی.

ت) سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه

رهبر انقلاب در ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران به رئیس‌جمهور وقت، در تاریخ ۱۳۸۲/۹/۲۰ در بندهای ۳۴ تا ۵۲ موارد زیر را مورد توجه قرار دادند:

- توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی به‌عنوان محرک اصلی رشد اقتصادی و کاهش تصدی دولت همراه با حضور کارآمد آن در قلمرو امور حاکمیتی در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی که ابلاغ خواهد شد.
- ارتقای ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی از طریق تسهیل فرایند دستیابی به منابع، اطلاعات، فناوری، ارتباطات و توسعه پیوندهای فنی، اقتصادی و مالی آن.

- توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در فعالیت‌های اقتصادی کشور و رعایت جهات زیر در امر واگذاری مؤسسات اقتصادی دولت به مردم:
 - ۱- امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد.
 - ۲- در چارچوب قانون اساسی صورت پذیرد.
 - ۳- موجب تهدید امنیت ملی یا تزلزل حاکمیت ارزش‌های اسلامی و انقلاب نگردد.
 - ۴- به خدشه‌دار شدن حاکمیت نظام یا تضییع حق مردم یا ایجاد انحصار نینجامد.
 - ۵- به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود.

ث) سیاست‌های کلی نظام در بخش تشویق سرمایه‌گذاری

- بر اساس «بند ۱» اصل ۱۱۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و برای اجرای اوامر ۱۳۸۲/۹/۸ رهبر انقلاب، نظر مشورتی نهایی شورای مجمع تشخیص مصلحت نظام درباره سیاست‌های کلی نظام در بخش تشویق سرمایه‌گذاری با اشاره به موارد ذیل به تصویب رسید:
- تقویت و حمایت دولت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و اولویت دادن به بخش خصوصی و تعاونی در غیر مواردی که در قانون اساسی به دولت واگذار شده است؛
 - افزایش توان رقابت اقتصادی در داخل و صحنه‌های بین‌المللی از طریق لغو انحصارات غیرضروری و تقویت ساختار رقابتی و زیرساخت‌های ملی و حمایت از ارتقای خلاقیت و نوآوری؛
 - تسهیل شکل‌گیری و توانمندسازی بنگاه‌های بزرگ اقتصادی در بخش خصوصی و تعاونی.

ج) سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت (۱۳۹۱/۰۹/۲۹)

- افزایش توان رقابت‌پذیری صنعت ملی، بر اساس:
 - ۱- گسترش مالکیت و مدیریت بخش غیردولتی؛
 - ۲- رعایت اندازه اقتصادی بنگاه‌ها؛
 - ۳- لغو امتیازات خاص و انحصارات غیرضروری.

چ) سیاست‌های کلی تولید (۱۳۹۱/۱۱/۲۴)

- افزایش سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی در تولید ملی از طریق:
 - ۱- تقویت انگیزه و عزم ملی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل ۴۴، رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای دولت؛
 - ۲- رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش‌های خصوصی و تعاونی؛
 - ۳- ساماندهی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آن‌ها.
- تنظیم نقش نهادهای عمومی غیردولتی اقتصادی در جهت تولید ملی.
- شفاف‌سازی و بهنگام‌سازی آمار و اطلاعات و تسهیل دسترسی به آن‌ها و اطلاع‌رسانی در مورد ابعاد و فرصت‌های سرمایه‌گذاران و سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف و مقابله جدی با استفاده از هرگونه دسترسی اطلاعاتی ویژه.

ح) سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (۱۳۹۲/۱۱/۲۹)

تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به‌منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط.

خ) سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه (۱۳۹۴/۰۴/۰۹)

حمایت از تأسیس شرکت‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اکتشاف (نه مالکیت)، بهره‌برداری و توسعه میادین نفت و گاز کشور به‌ویژه میادین مشترک در چارچوب سیاست‌های کلی اصل ۴۴.

۲. پیشینه پژوهش

موضوع «خصوصی‌سازی و مسائل مرتبط با آن» در تعدادی از تحقیقات داخلی و خارجی بررسی شده است.

۱-۲. تحقیقات خارجی

ساندی و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای نشان داده‌اند که خصوصی‌سازی به‌طور چشمگیری

1. Sunday, Y. o. Isaac, Y.A. & Habeeb, A. M

بر کارایی شرکت‌های خصوصی سازی شده در نیجریه تأثیر گذاشته است.

فوکون و گانخار^۱ (۲۰۲۲) در مطالعه خود به بررسی تجربی تأثیر خصوصی سازی بر عملکرد ۲۰۶ شرکت بخش دولتی مرکزی در هند پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که عملکرد مالی و عملیاتی در بنگاه‌های دولتی هند به دلیل خصوصی سازی به‌طور قابل توجهی بهبود یافته است. یافته‌های «ژانگ و وانگ»^۲ (۲۰۲۲) نشان داده است اهداف متفاوت در بین شرکت‌ها ممکن است نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های دولت در مورد سیاست‌های خصوصی سازی بهینه ایفا کند.

بلاگوار و فورسری^۳ (۲۰۲۱) در تحقیق خود، به بررسی آثار کلان اقتصادی خصوصی سازی بخش برق پرداخته و نتیجه گرفته‌اند که اصلاحات خصوصی سازی به‌طور متوسط نتایج را در تأمین برق بهبود می‌بخشد و اثرهای مثبت کلان اقتصادی دارد. همچنین تولید و اشتغال در سال‌های پس از اصلاحات خصوصی سازی بخش برق افزایش می‌یابد.

نصیرزاده و همکاران (۲۰۲۱) نیز با استفاده از رویکردهای پویایی سیستم و تصمیم‌گیری چند معیاره، به تحلیل سرمایه‌گذاری در خصوصی سازی شرکت ملی حفاری ایران پرداختند. نتایج نشان داد که تمامی جنبه‌های خصوصی سازی تأثیر یکسانی بر عملکرد شرکت ندارند و سرمایه‌گذاری در بعد مشارکت و منابع می‌تواند تأثیر بیشتری بر عملکرد شرکت ملی حفاری ایران داشته باشد.

راما مورتی (۲۰۲۰) یک مدل چند سطحی از خصوصی سازی در اقتصادهای نوظهور ارائه نمود که بر اساس آن تغییرات در حاکمیت شرکت که ناشی از خصوصی سازی بوده، تنها یک عامل تعیین‌کننده عملکرد پس از خصوصی سازی است. تغییرات در ساختار صنعت مقررات و متغیرهای سطح کشور در این مورد از اهمیت برخوردار هستند.

خان و همکاران (۲۰۲۰) با استفاده از نمونه‌ای از شرکت‌های فهرست شده چینی بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۵ دریافتند که خصوصی سازی با عملکرد اجتماعی شرکت‌ها ارتباط منفی دارد اما این رابطه منفی برای شرکت‌هایی که اعضای هیئت‌مدیره از نظر سیاسی مرتبط هستند ضعیف‌تر است این نتایج نشان می‌دهد که احتمال مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی عمدتاً ناشی از

1. Phukon, A. & Gakhar, D.V.
2. Zhang, Q. & Wang, L. F. S.
3. Blagrove, P. & Furceri, D.

ارتباطات سیاسی و کنترل قابل توجه دولت بر تصمیمات شرکت است؛ زیرا چنین شرکت‌هایی نسبت به سایر شرکت‌ها تحت فشار بیشتری قرار دارند.

دپاز و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، مطالعه‌ای را برای بررسی آینده خصوصی‌سازی در برزیل انجام دادند. آن‌ها چالش‌های خصوصی‌سازی در برزیل را با تجزیه و تحلیل اسناد و رسمی با استفاده از تحلیل محتوا تحلیل کردند نتایج این مطالعه حاکی از تأثیر مثبت خصوصی‌سازی بر بهبود رقابت‌پذیری این کشور است.

لوکومانی و کورائیشی^۲ (۲۰۱۸) نیز به طراحی الگوی خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی برای کشورهای درحال توسعه پرداختند. نتایج نشان داد که خصوصی‌سازی کارایی بازار را بهبود بخشد کسری‌های دولت را کاهش دهد، گزینه‌های خدمات بهتر ارائه دهد، انتظارات خدمات عمومی را برآورده کند و توسعه اقتصادی را تقویت کند. همچنین خصوصی‌سازی استفاده از منابع را بهبود می‌بخشد و همکاری بین بخش‌های دولتی و خصوصی را تقویت می‌کند. بنیارا و همکاران (۲۰۱۵) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که خصوصی‌سازی اثر مثبت و معناداری بر بهره‌وری کل عوامل داشته است.

وانگ و لیو^۳ (۲۰۱۴) به ارزیابی تأثیر خصوصی‌سازی بر کارایی صنعت ریلی با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها در کشور چین پرداختند. نتایج نشان داد که در بخش باری، کارایی راه‌آهن پس از خصوصی‌سازی به‌طور چشمگیری بهبود یافته، ولی نتایج بخش مسافری محدودتر بوده است.

۲-۲. تحقیقات داخلی

علیلو و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به طراحی الگوی عوامل مؤثر بر خصوصی‌سازی در شرکت‌های دولتی ایران پرداخته‌اند. این تحقیق از نظر هدف کاربردی- توسعه‌ای و در گروه تحقیقات آمیخته قرار می‌گیرد. در مرحله کیفی، از روش تحلیل تم برای شناسایی عوامل مؤثر بر خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی استفاده شده است. بدین منظور با ۲۳ نفر از خبرگان که به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام گرفته است. بر اساس نتایج، دو بعد عوامل خرد و عوامل کلان و شش مؤلفه شامل عوامل پشتیبانی،

1. Dias, M. Teles, A. & Pilatti, K.
2. Lukomani, M. & Kuraiishi, Z.
3. Wang, Z. & Liu, X.

بازاریابی، فرایند واگذاری، رقابتی، محیطی و اقتصادی شناسایی شده است.

بهمنی (۱۴۰۲) در پژوهشی به مبانی حقوقی خصوصی سازی در پرتو سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی پرداخته است. پرسش اصلی مطرح در مقاله او این بوده که مبانی حقوقی خصوصی سازی در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی چیست؟ در پاسخ این فرضیه مطرح شده که مبانی حقوقی خصوصی سازی در قانون اساسی، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، قوانین توسعه و سند چشم‌انداز وجود داشته که بارزترین این مبانی در واگذاری‌ها به بخش‌های غیردولتی قابل مشاهده است. البته بدون وجود قانونی خاص در زمینه خصوصی سازی که در آن ضوابط، شرایط، سازوکارها و چارچوب‌های قانونی به‌طور شفاف مشخص شده باشد، اجرا و پیشبرد واقعی خصوصی سازی به نحو مطلوب، امکان‌پذیر نخواهد بود.

ذاکری (۱۴۰۰) به مطالعه خصوصی سازی دارایی‌های دولت جامعه ایران، از پایان جنگ تا سال ۱۳۹۹ پرداخته است. این مطالعه از خلال بازخوانی گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی درباره این موضوع در دوره‌های مختلف انجام شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد اجرای سیاست خصوصی سازی در ایران همواره همراه با توزیع رانت بوده و به تدریج به خلع مالکیت انجامیده است. از طرفی، اقلیتی از نیروهای سیاسی در ایران، یا بخش مهمی از شرکت‌های واگذار شده را از آن خود کرده‌اند، یا با واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش عمومی غیردولتی و نهادهای نظامی حضور خود را در هیئت‌مدیره انبوه شرکت‌های زیرمجموعه این نهادها تضمین کرده‌اند.

یعقوبی و همکاران (۱۴۰۰) تحقیقی با موضوع راهبرد اساسی خصوصی سازی در ایران انجام داده و نتیجه گرفته که راهبرد کلی کشور در اجرای خصوصی سازی تدافعی بوده است. از طرفی راهبردهای ارتقای وضعیت خصوصی سازی را شامل تغییر رویکرد دولت از نگاه صرفاً سیاسی به خصوصی سازی بلندمدت، نظارت دقیق نهادهای نظارتی بر فرایند اجرای خصوصی سازی و بررسی سابقه افراد متصدی خصوصی سازی دانسته است.

همتی (۱۳۹۹) در پژوهش خود به ارائه یک مدل مفهومی در خصوص تأثیر آزادسازی اقتصادی بر شاخص‌های کلان کشورها پرداخته و نشان داده است که عوامل مؤثر بر خصوصی سازی شامل حقوق مالکیت، صداقت دولت، آزادی مالی، مخارج و مصارف دولت و آزادی سرمایه‌گذاری، ۶۹ درصد از تغییرات تولید ناخالص داخلی را تبیین می‌کند.

آجری (۱۳۹۹) در تحقیقی نتیجه‌گیری کرده است که قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نقایصی دارد و باید اصلاح شود. از جمله این نقایص، قانونی بودن واگذاری به مؤسسات عمومی غیردولتی است. با واگذاری به این مؤسسات که از نظر مالی و مدیریتی وابسته به دولت هستند، خصوصی‌سازی به معنی انتقال مالکیت یا مدیریت از بخش دولتی به بخش خصوصی محقق نمی‌شود و در نتیجه نمی‌توان انتظار داشت اهداف خصوصی‌سازی و بهبود وضعیت تولیدات داخلی تحقق یابد.

صادقی نیارکی (۱۳۹۸) در پژوهش «ارکان جهت‌ساز بخش خصوصی از آیت‌الله خامنه‌ای (دکترین، اهداف و سیاست‌ها)»، از روش تحقیق کیفی نظریه‌مبنایی (داده‌بنیاد) بهره‌گرفته و نشان داده است که دکترین ایشان در حوزه بخش خصوصی شامل «پیشرفت توأمان با عدالت»، «اداره امور اقتصاد مبتنی بر ارزش‌های اسلامی» و «احترام به اصل مالکیت بخش خصوصی» است. همچنین اهدافی که ترسیم نموده‌اند شامل «افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد ملی»، «اتکا به ظرفیت‌های اقتصاد بخش خصوصی»، «ارتقای امنیت اقتصادی فعالیت بخش خصوصی»، «مشارکت‌افزایی عمومی برای فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی» و «اقتصاد رقابتی و رقابت‌گستر» است. این دکترین و اهداف از طریق مؤلفه‌های سیاستی ذیل تحقق خواهد یافت: «توانمند کردن بخش خصوصی»، «ثبات اقتصادی برای فعالیت بخش خصوصی»، «مبارزه با فساد در حوزه اقتصاد»، «حمایت از تولید ملی برای جلب مشارکت بخش خصوصی» و «دانش‌بنیان نمودن فعالیت‌های اقتصاد بخش خصوصی».

امیر اسکندری و رزم‌جویی (۱۳۹۸) در پژوهش خود به مطالعه تطبیقی خصوصی‌سازی و تدوین الگوی راهبردی مناسب برای ایران پرداختند. ابعاد شناسایی شده در الگوی این تحقیق شامل فضای کسب‌وکار، نهاد واگذاری، شناخت بنگاه قبل از انتخاب برای واگذاری، آماده‌سازی بنگاه برای واگذاری، انتخاب روش واگذاری، مشتری‌یابی و پشتیبانی برای واگذاری است.

موسوی شیرازی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی تبیین کرده‌اند که برای رسیدن به اهداف خصوصی‌سازی می‌توان با روش‌های علمی و مدیریتی صحیح و تدوین راهکارهای قانونی برای تقویت بخش خصوصی و حمایت از این بخش و روش‌های غیرانحصاری و عاری از هرگونه اغماض و به نفع گروه اقتصادی خاص از طریق بازار سهام مشکلات را از سر راه برداشت.

دهقان و اسفندیاری صفا (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» در شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی از منظر فرماندهی معظم کل قوا، ۲۷ شاخص کلیدی احصا کرده است که عبارت‌اند از: دانش محوری، اصلاح الگوی مصرف، امنیت اقلام راهبردی و اساسی، کاهش وابستگی به نفت، تبلیغات، تکیه بر تولید ملی، ریشه‌کنی فقر، ایجاد تراز اقتصادی مثبت، حاکمیت قانون، مبارزه با رکود اقتصادی، خصوصی‌سازی، خودکفایی در محصولات کشاورزی، استحصال از معادن به دور از خام‌فروشی، فعال شدن شرکت‌های دانش‌بنیان، تنقیح قوانین اقتصادی، اعتمادبه‌نفس ملی، مدیریت مصرف، کاهش فاصله طبقاتی و مصرف‌زدگی و اسراف، نکوهش تجمل‌گرایی، قناعت، ارج دهی فرهنگ کار، ایجاد زنجیره تولید علم، علم‌گرایی، ایجاد فضای آرامش برای نخبگان و حمایت از نخبگان.

جلایی اسفندآبادی و صمیمی (۱۳۹۵) در پژوهشی با موضوع «بررسی موانع سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران در راستای سیاست‌های کلی ابلاغی نظام» بیان کرده‌اند، از آنجایی که بحث خصوصی‌سازی یکی از مقوله‌های مهم در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه ایران است و اهدافی چون رقابت و کارایی اقتصادی، افزایش بازدهی سرمایه‌گذاری، استفاده بهینه از امکانات و غیره را دنبال می‌کند، بررسی موانع اجرای صحیح خصوصی‌سازی و اهداف سیاست‌های کلی ابلاغ‌شده از سوی آیت‌الله خامنه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است. بر اساس نتایج این پژوهش، افزایش اندازه دولت، نوسان نرخ ارز و تورم دائمی موانع مهم افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری در صنایع با ۵۰ نفر نیروی کار و بیشتر هستند. این نکته گفتنی است که اثر محدودکننده در این مدل، به‌خوبی نشان داده شده است؛ زیرا با توجه به اینکه یکی از موانع مهم در مسیر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اندازه دولت در اقتصاد است، اجرایی شدن سیاست‌های اصلاحی اصل ۴۴ قانون اساسی را اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. طبیعی است، اجرای سیاست‌های ابلاغی رهبری می‌تواند سایر عوامل مانع در مسیر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را تعدیل و به‌تدریج حذف کند.

جهانگیری و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی نشان داده‌اند که به‌طور کلی عملکرد شرکت‌های دولتی پس از خصوصی‌سازی رو به بهبودی نهاده و تا حدودی اهداف خصوصی‌سازی محقق شده است.

نصری و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به ارزیابی فرایند خصوصی سازی در ایران پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که قانون اصل ۴۴ نتوانسته است به اهداف اجرایی خود دست یابد.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از حیث هدف کاربردی و توسعه‌ای بوده و از جهت گردآوری داده‌ها و مطالب، کتابخانه‌ای و اسنادی است. به این معنا که با استفاده از کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و اسناد کشورهای مختلف به گردآوری مطالب می‌پردازد و سپس از روش تحلیل محتوا، از نوع تحلیل توصیفی، برای بررسی متون و ارائه مصادیق و دلالت‌های سیاستی و به‌منظور دستیابی به هندسه فکری رهبر انقلاب اسلامی درباره خصوصی سازی از روش تحلیل مضمون استفاده خواهد کرد.

روش تحلیل مضمون، از روش‌هایی است که مستقل از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاصی است و در طیف گسترده‌ای از مطالعات می‌توان از آن استفاده کرد (بارون، ۲۰۰۶، ۵). از این رو، ابزار تحقیقاتی منعطف و مفیدی است که برای تحلیل حجم زیادی از داده‌های پیچیده و مفصل می‌توان از آن استفاده نمود. تحلیل مضمون روشی برای شناسایی، تحلیل و استخراج الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (بویاتزیس، ۱۹۹۸). روش تحلیل مضمون با رویکردهای مختلف، از جمله رویکرد شبکه مضامین قابل اجرا است. شبکه مضامین بر اساس فرایندی مشخص، پایین‌ترین سطح قضایای موضوع را از متن استخراج می‌کند (مضامین پایه)؛ سپس با دسته‌بندی این مضامین و تلخیص آن‌ها به موضوعات مجردتر و انتزاعی‌تر دست می‌یابد (مضامین سازمان‌دهنده) و در قدم سوم مضامین سازمان‌دهنده در قالب مضامین اساسی حاکم بر کل متن (مضامین فراگیر) تنظیم می‌شوند (شیخزاده، ۱۳۹۰: ۱۶۵-۱۷۲).

مطابق فرایند روش تحلیل مضمون، بیانات رهبر انقلاب، مرتبط با موضوع خصوصی سازی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار حدیث ولایت و همچنین پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، فیش‌برداری و با تحلیل آن‌ها مضامین پایه استخراج می‌شود. سپس با تحلیل و دسته‌بندی مضامین پایه و تلخیص آن‌ها به موضوعات مشخص‌تر، مضامین سازمان‌دهنده و سرانجام با دسته‌بندی این مضامین، مضامین فراگیر استخراج می‌گردد نتیجه استفاده از این

روش، دستیابی به شبکه‌ای از مفاهیم دارای سطح‌بندی است تا بتوان محورهای اصلی بیانات رهبری را شناسایی و کشف کرد.

در گام نخست از تحلیل مضمون لازم است از متن اصلی بیانات کدهای متناسب را استخراج کنیم. پس از مرور چندباره آن‌ها، با کدگذاری به ۱۵۳ کد متناسب با موضوع رسیدیم و سپس با دسته‌بندی کدها، به ۹۴ مضمون پایه‌ای و در ادامه با دسته‌بندی مضامین پایه‌ای، به ۳۰ مضمون سازمان‌دهنده و در پایان به ۴ مضمون فراگیر دست یافتیم.

۴. یافته‌ها

با بررسی و تحلیلی که روی بیانات رهبر انقلاب به روش تحلیل مضمون در این پژوهش صورت گرفته است، منظومه فکری ایشان در ۴ حوزه اهمیت، الزامات، موانع و راهکارها دسته‌بندی می‌شود (شکل ۱).



شکل (۱): خصوصی سازی از نگاه رهبر انقلاب

۴-۱. اهمیت خصوصی سازی

مهم‌ترین مقولات اهمیت خصوصی سازی از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای به شرح ذیل بوده که محورهای آن‌ها در «شکل ۲» ارائه شده است.



منبع: (یافته‌های تحقیق)

شکل (۲): اهمیت خصوصی سازی از نگاه رهبر انقلاب

«همه اعتراف دارند که سیاست‌های اصل ۴۴ اگر اجرایی بشود، یک تحول در پیشرفت کشور ت در زمینه‌های اقتصادی و به تبع او در زمینه‌های دیگر - به وجود می‌آید. این هم مسئله بسیار مهمی است. حالا آمارهای خوبی داده شد؛ کارهای خوبی هم انجام گرفته. قبل از آنکه این قانون اخیر هم تصویب بشود، دولت اقداماتی در این زمینه انجام داده بود، لیکن حالا خوشبختانه قانون هم تصویب شده و در اختیار شماست؛ قوی و کاملاً جدی این سیاست‌ها را دنبال کنید» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۷/۰۶/۰۲).

«ظرفیتی که در کشور وجود دارد، زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری است؛ نرم‌افزاری مثل این سیاست‌های اصل ۴۴، سند چشم‌انداز و این کارهایی که در این چند سال انجام گرفته و همچنین زیرساخت‌های گوناگون مثل جاده و سد و پل و کارخانه و امثال این‌ها؛ این‌ها زمینه‌های بسیار خوبی برای پیشرفت اقتصاد کشور

است، این‌ها ظرفیت‌های یک کشور است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱/۰۱/۱۳۹۳).

«زیربناهای اقتصادی بسیار مهمی، هم از لحاظ قانونی، هم از لحاظ واقعی و عملی وجود دارد. همین سیاست‌های اصل ۴۴ جزو زیربناهای قانونی است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۹/۰۷/۱۳۹۱).

«یک وقتی اینجا - چند سال قبل از این - یک جلسه مفصلی از مسئولین بخش‌های مختلف اقتصادی برگزار شد. یکی از آقایان حرف خوبی زد؛ گفت: ما به خارجی‌ها می‌گوییم بیا اینجا سرمایه‌گذاری کنید! خارجی‌ها نگاه می‌کنند ببینند سرمایه‌گذارهای داخلی ما در داخل کشور سرمایه‌گذاری می‌کنند یا نه؟! این ویت‌ترین ما است؛ اگر دیدند کسانی در داخل که قدرت سرمایه‌گذاری دارند، در داخل کشور با خیال راحت سرمایه‌گذاری می‌کنند، آن وقت آن‌ها هم تشویق می‌شوند و می‌آیند؛ اما وقتی ببینند این‌ها خودشان اینجا سرمایه‌گذاری نمی‌کنند، خیلی مشکل است که سرمایه‌گذار خارجی را انسان قانع کند که بیا اینجا سرمایه‌گذاری کن تا ما از آن سرمایه‌گذاری تو استفاده کنیم! این‌ها همه‌اش در سیاست‌های اصل ۴۴ مورد توجه قرار گرفته است» (خامنه‌ای، بیانات، ۶/۰۶/۱۳۸۶).

«در درجه اول ما یک تبیینی بکنیم؛ انگیزه‌های این سیاست‌ها را عرض بکنیم. ما وقتی به وضع خودمان نگاه می‌کنیم، می‌بینیم تحولاتی که از انقلاب اسلامی در کشور ما ناشی شد، تحولات بسیار عظیم و عمیقی است؛ در زمینه‌های فرهنگی، در زمینه‌های سیاسی، در زمینه‌های اجتماعی، در اثبات هویت ملی، این تحولات، تحولات ۱۸۰ درجه‌ای است و بسیار هم عمیق است. با این حرف‌ها و گفته‌ها و مطالبی که دشمنان ما یک‌جور، بعضی از دوستان بی‌توجه ما یک‌جور بیان می‌کنند، آنچه به دست آمده، خدشه‌دار هم نمی‌شود؛ خیلی عظیم‌تر از این حرف‌هاست. لکن صریحاً عرض می‌کنم تحولاتی که در زمینه اقتصادی انجام گرفته، متناسب با تحولات در بخش‌های دیگر نیست. ما باید می‌توانستیم یک الگوی موفقیتی از اقتصاد به دنیا عرضه کنیم» (خامنه‌ای، بیانات، ۳۰/۱۱/۱۳۸۵).

«این‌ها هدف‌های تعیین شده است. اگر حضور مردم در این راه‌ها و برای این هدف‌ها تأمین شود، این هدف‌ها حتی زودتر از دورانی که در نظر گرفته شده است حاصل

خواهد شد. حضور مردم چه جوری است؟ این همان نکته اصلی است. اینجاست که مسئولین باید زمینه‌ها را، مدل‌ها را، فرمول‌های عملی و قابل فهم عموم را، فرمول‌های اعتمادبخش را برای مشارکت مردم فراهم کنند. در هر بخشی می‌شود این کارها را کرد. هم قوه مجریه، هم قوه قضائیه، هم قوه مقننه به شیوه خاص خود می‌توانند این را تأمین کنند. از ابتکار مردم، از فکر مردم، از نیرو و انگیزه مردم، از نشاط جوانی جوانان ما - که قشر عظیم و وسیعی هستند می‌توانند استفاده کنند! این جزو کارهایی است که باید ان‌شاءالله با سازوکار شفاف از سوی مسئولین انجام بگیرد. البته کارهایی در زمینه‌های مختلف شده است، راه‌هایی باز شده است؛ اما بیش از این می‌شود کار کرد و حضور همه مردم را تأمین کرد تا یک جوان، یک پیر، یک صنعتگر، یک مبتکر بداند که در این حرکت عمومی در کجا قرار می‌گیرد. همه چیز با یک چنین سازوکاری به سامان می‌رسد؛ مثل گذشته» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۰۷/۲۰).

«نگاه اقتصادی در کشور باید عدالت‌محور باشد و این منافاتی ندارد با آنچه ما در سیاست‌های اصل ۴۴ بیان کردیم که یکی از دوستان هم اینجا ذکر کردند. سیاست‌های اصل ۴۴ آن‌جور که ما گفتیم، ما خواستیم و تشریح کردیم و من در همین حسینیه، در همان اوقات یک صحبت مفصلی در این زمینه با مجموعه مرتبط با این کار کردم، به‌هیچ‌وجه با اقتصاد عدالت‌محور منافاتی ندارد؛ یعنی مطلقاً به سرمایه‌داری به آن معنای بد منتهی نخواهد شد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶).

«اجرای درست اصل ۴۴ که در این دولت و در دولت قبل، آن‌چنان‌که شایسته و بایسته است اجرا نشده است؛ نه در این دولت درست اجرا شده، نه در دولت قبل درست اجرا شد. در [اجرای] این اصل ۴۴ که سپردن مسئولیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی است، با شرایط خاصی که معین شده و سیاست‌هایش اعلام شده است و قانون هم برایش وضع شده، باید جبران عقب‌ماندگی‌ها بشود. این کاملاً کمک خواهد کرد به اقتصاد داخلی» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲).

«مسئله اقتصاد، مهم است؛ اقتصاد مقاومتی مهم است. البته اقتصاد مقاومتی الزاماتی دارد. مردمی کردن اقتصاد، جزو الزامات اقتصاد مقاومتی است. این سیاست‌های اصل ۴۴ که اعلام شد، می‌تواند یک تحول به وجود بیاورد و این کار باید انجام بگیرد. البته

کارهایی انجام گرفته و تلاش های بیشتری باید بشود. بخش خصوصی را باید توانمند کرد؛ هم به فعالیت اقتصادی تشویق بشوند، هم سیستم بانکی کشور، دستگاه های دولتی کشور و دستگاه هایی که می توانند کمک کنند، مثل قوه مقننه و قوه قضائیه کمک کنند که مردم وارد میدان اقتصاد شوند» (خامنه ای، بیانات، ۳/۰۵/۱۳۹۱).

۴-۲. الزامات خصوصی سازی

از نگاه رهبر انقلاب مهم ترین مقولات الزامات خصوصی سازی به شرح زیر بوده که محورهای آن ها در «شکل ۳» نیز ارائه شده است.



منبع: (یافته های تحقیق)

شکل (۳): الزامات خصوصی سازی از نگاه رهبر انقلاب

«همان چند سال پیش که بنده اول بار راجع به مفاسد اقتصادی صحبت کردم، بعضی از مسئولان در ذهنشان این بود که ممکن است مشکلاتی ایجاد کند. من گفتم نه آن کسانی که می خواهند فعالیت سالم اقتصادی داشته باشند، خوشحال می شوند از اینکه یک عده کلاهش و قلکاش و کلاه بردار و پشت هم انداز و قانون شکن در میدان

نباشند، راه‌ها را نبندند، این‌ها را بدانم نکنند. ما این دو تا را نه فقط با همدیگر منافعی نمی‌دانیم، بلکه بنده این‌ها را مکمل هم می‌دانم؛ معتقدم که مبارزه با فساد و ریشه‌کنی فساد، بسترساز رقابت سالم اقتصادی است و کمک به همین سیاست‌های اصل ۴۴ است که ابلاغ کردیم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«باید مقررات را شفاف کنند؛ راه‌ها را کوتاه کنند؛ پیچ‌وخم‌های اداری را کم کنند. اینکه اختیار یک فعالیت اقتصادی ناگهان برگردد به یک مأموری که پشت فلان میز و در فلان اداره نشسته که او بتواند بگوید آری یا نه و سرنوشت یک کار را فراهم بکند، این بزرگ‌ترین ضربه است. این مأمور در معرض خطر است؛ در معرض لغزش است. باید کاری کرد که این، پیش نیاید. باید قواعد، قوانین و روش‌ها اصلاح شود و بر اساس آنچه در اینجا هست، تغییر پیدا کند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«کار دیگری که لازم است انجام بگیرد، اطلاع‌رسانی به مردم است. مردم باید در جریان جزئیات کار قرار بگیرند و بدانند که در کجا می‌توانند فعالیت اقتصادی کنند، کجا می‌توانند سرمایه‌گذاری کنند، چطور می‌توانند در یک تعاونی وارد شوند. غالب مردم بی‌اطلاع‌اند. سال گذشته وقتی این سیاست‌ها از تلویزیون اعلام شد و گفته شد، بعضی از خواص شنیدند، خوشبخت شدند؛ خوشحال شدند. اغلب مردم که ما می‌دیدیم، اصلاً توجه نداشتند که موضوع چیست! باید برای مردم تشریح بشود؛ تبیین بشود؛ بدانند چگونه می‌توانند از کمک دولت استفاده کنند، بخش خصوصی از چه امتیازاتی می‌تواند استفاده کند، دولت چه کمک‌هایی می‌تواند به او کند؛ چه حمایت‌هایی می‌کند، در کجاها می‌تواند وارد بشوند و سرمایه‌گذاری کنند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«اینکه گفته شود در مبارزه با فساد یا اجرای اصل ۴۴ هیچ کاری انجام نگرفته، نه این‌طوری نیست! کارهای زیادی انجام گرفته و دارد انجام می‌گیرد. من به آنچه انجام گرفته قانع نیستم، از مسئولان بالای کشور مرتب سؤال می‌کنم و از آن‌ها می‌خواهم و مطالبه می‌کنم. لیکن این به معنای آن نیست که آن‌ها در این جهت حرکت نمی‌کنند، نه واقعاً کار دارد انجام می‌گیرد و پیشرفت‌های خوبی هم داشته‌اند؛ به‌خصوص در این یک سال اخیر، واقعاً کارهای خوبی انجام گرفته است. البته شما بخواهید؛ شما نگویند

کاری انجام نگرفته، اما جلداً بخواهید و مطالبه کنید؛ این، آن چیزی است که ما می‌ایم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۰۷/۲۵).

«ما در نگرش‌هایمان در مسئله اقتصاد کشور، در رفتارهایمان و در ساختارهای تشکیلاتی و اداری‌مان، قوانینمان و قواعد موضوعه‌مان، نقش‌ها و سهم‌هایی که هر کدام از دستگاه‌ها دارند، باید تغییراتی بدهیم و بر اساس این سیاست‌گذاری و این سیاست‌ها، آینده خودمان را شکل بدهیم. این جزو وظایف حتمی همه دستگاه‌های کشور است. بودجه بر اساس این سیاست‌ها بایستی تنظیم و تصویب بشود؛ باید فعالیت‌های اقتصادی بیرون از بودجه، بر اساس این سیاست‌ها تنظیم بشود. در این زمینه هم مجلس، هم دولت، هم قوه قضائیه و وظائف بسیار مهمی دارند که باید انجام بدهند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«اقتصاد دولتی جواب نمی‌دهد؛ مردم را باید وارد کرد، سیاست‌های اصل ۴۴ را باید جدی گرفت. به دولت قبل هم من همین حرف را می‌گفتم، به دولت جناب آقای روحانی هم همین را مکرر گفته‌ام، باز هم می‌گویم؛ سیاست‌های اصل ۴۴ را باید جدی بگیرید، باید بخش خصوصی را وارد میدان بکنید، باید کمک کنید به بخش خصوصی؛ این «صندوق توسعه ملی» برای همین است. همین‌که حالا آقای دکتر روحانی اشاره کردند که یک مقداری از پول ارز و درآمد ارزی به دولت داده نمی‌شود، این یعنی می‌رود داخل صندوق توسعه ملی. این صندوق توسعه ملی در اختیار دولت است و هیچ‌چیز این در خارج از دولت نیست. خود صندوق در اختیار دولت است. مسئولین صندوق را دولت نصب می‌کند. سیاست‌های صندوق، برداشت از صندوق، همه چیزش دست دولت است، متتها در یک مواردی چون یک برداشت غیرقانونی برای دولت ضرورت پیدا می‌کند و فرصت اینکه بروند از مجلس اجازه بگیرند نیست، می‌آیند سراغ این حقیر، از این بنده مجوز می‌گیرند برای اینکه این پول را مثلاً بردارند [برای] این کار؛ و الا این صندوق در اختیار دولت است. این صندوق مهم است و توصیه مؤکد ما این است که این صندوق را برای مصارف جاری و هزینه‌های جاری کشور نباید صرف کرد؛ این فقط بایستی در اختیار فعالان اقتصادی بخش خصوصی قرار بگیرد برای اینکه بتوانند کار کنند. مسئله را این‌جوری باید نگاه کرد و این‌جوری باید دید» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷/۰۳/۰۲).

۳-۴. موانع خصوصی سازی

از نگاه رهبر معظم انقلاب مهم ترین مقولات موانع خصوصی سازی به شرح زیر بوده که محورهای آن‌ها در «شکل ۴» ارائه شده است.



منبع: (یافته‌های تحقیق)

شکل (۴): موانع خصوصی سازی از نگاه رهبر انقلاب

«در اول خرداد سال ۱۳۸۴ سیاست‌های کلی اصل ۴۴، به‌استثنای بند «ج» این سیاست‌ها ابلاغ شد. در حدود یک سال بعد، یعنی ۱۱/۴/۸۵، بند «ج» این سیاست‌ها هم که مربوط به واگذاری بنگاه‌های اقتصادی دولتی به بخش خصوصی و تعاونی است ابلاغ شد. فردای آن روز هم در پاسخ به نامه رئیس‌جمهور محترم، مجوز واگذاری درصدی از سهام بنگاه‌های بند «ج» به مجموعه‌ای که به‌عنوان «سهام عدالت» قرار شد بین گروه‌هایی از جامعه تقسیم بشود ابلاغ شد.» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«ما در دهه اول انقلاب به خاطر مسائل دفاع مقدس و جنگ و گرفتاری‌های گوناگون و محاصرات عجیب و غریب اقتصادی و غیره، اقداماتی را کردیم که به مالکیت گسترده دولت منتهی شد؛ بیش از آن مقداری که در این اصل قانون اساسی ذکر شده

بود. البته همان وقت‌ها هم در بسیاری از این‌ها جای حرف بود. من خودم در بخش عمده آن دوره رئیس‌جمهور بودم و با مسئولان اقتصادی دولت و با رئیس دولت و مسئولان اقتصادی مباحثات فراوانی داشتیم، لکن به‌هرحال ضرورت‌ها بر آن‌ها و بر کشور این مسائل را تحمیل کرد و مالکیت دولتی به شکلی فراتر از آنچه در اصل ۴۴ دیده شده بود، گسترش پیدا کرد، اما در دهه دوم و سوم، یعنی بعد از جنگ تا امروز، ما نباید با گسترش شرکت‌های دولتی غیرضروری - که چند هزار شرکت دولتی وجود دارد که تعداد مهمی از این‌ها حقیقتاً غیرضروری بودند - موافقت می‌کردیم؛ یعنی تشکیل آن‌ها به‌وسیله دولت، یا واگذار نکردن بنگاه‌های ذیل اصل ۴۴ به مردم، عمل موافق مصلحت نبود» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«در مورد فعالان اقتصادی که شماها باشید، یک کلمه فقط عرض می‌کنم که مخاطب سیاست‌های اصل ۴۴ شما هستید. اصلاً مخاطب این مسئله اصل ۴۴ و آن چهارچوب کذایی آن که ما این را آمدیم با نگاه قانونی، با نگاه حکمت‌آمیز باز کردیم و سیاست‌های اصل ۴۴ را بیان کردیم برای مردم، تبیین کردیم برای مردم، شما هستید. البته آن روزی که این سیاست‌ها ابلاغ شد، همه تأیید کردند؛ یعنی من آن روز یادم نمی‌آید که حتی یک نفر از کسانی که جزو منتقدین اقتصادی‌اند، صاحب‌نظران اقتصادی‌اند، اعتراض کرده باشند؛ همه تأیید کردند، همه گفتند کار درستی است و همین هم هست، درست بود، مسئولین دولتی هم همین‌جور. البته درست عمل نشده؛ اینکه به بهانه اصل ۴۴، فلان کارخانه را بدهند به یک آدم سوءاستفاده‌چی که کارخانه را برجیند و برج بسازد، تقویت بخش خصوصی نیست؛ و همین هم چقدر فضا را خراب کرد. در بین فعالان اقتصادی و آن کسانی که شرکت‌های دولتی به این‌ها داده شده، شاید یک درصد هم آن‌جور کاری نکردند، بقیه سالم عمل کردند، اما همان یک درصد وقتی گفته شد، تکرار شد، دنبال شد، موجب این شد که یک بدبینی‌ای به وجود بیاید که «چرا این‌جوری است». من به شما عرض بکنم مخاطب شما هستید؛ سیاست‌های اصل ۴۴ برای شما که فعال اقتصادی هستید، هم حق ایجاد می‌کند، هم تکلیف ایجاد می‌کند؛ مسئولیت دارید؛ بروید قضیه را دنبال کنید» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۰۸/۲۸).

«یکی از دوستان گفتند «جلوی خصوصی سازی گرفته بشود». البته خطاهای بزرگی در زمینه خصوصی سازی انجام گرفته که این برادرمان هم به این خطاها اشاره کردند و بنده هم مکرر تذکراتی داده‌ام که بعضی جاها اصلاح شده، بعضی جاها جلوی یک کاری گرفته شده. اشکالاتی در کار خصوصی سازی هست، منتها اصل خصوصی سازی، نیاز مبرم اقتصاد کشور ما است. این جزو همان مواردی است که ساختار را - که اول وجود نداشت - تکمیل می‌کند. ما از اصل مربوطه در قانون اساسی استفاده‌ای کردیم، آن استفاده را اعلام کردیم، همه صاحب نظرها از همه جهت تأیید کردند، گفتند چیز خوبی است و واقعاً هم چیز خوبی است، جلوی را نباید گرفت، منتها در عمل، مثل خیلی از کارهای دیگر اشکالاتی وجود دارد و خطاهایی انجام گرفته، بی توجهی‌هایی شده؛ شاید در این زمینه لغزش‌هایی صورت گرفته، باید جلوی لغزش‌ها را گرفت. آنچه وظیفه ما است، این است که جلوی لغزش‌ها را بگیریم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱).

«یکی از مسائل مهم اقتصادی ما ظرفیت بخش خصوصی است. ما از ظرفیت بخش خصوصی استفاده نمی‌کنیم. حالا [همان‌طور که] عرض کردم، گاهی اوقات کارخانه‌ها را بر طبق سیاست‌های اصل ۴۴ آن جوری می‌دهیم دست آدم‌هایی که ناباب‌اند، اما به‌طور رایج و معمول، بخش خصوصی را ما واقعاً وارد نمی‌کنیم و از سرمایه‌های مردم، درست استفاده نمی‌کنیم. مجموعه اتاق بازرگانی یک دیداری با دبیرخانه شورای عالی امنیت داشتند و یک حرف‌های مفصلی زدند که بنده آن حرف‌ها را خواندم. به نظر من آقایان بخوانید آن حرف‌ها را، آقایان بشنوید و ببینید آن حرف‌ها را؛ حرف‌های درستی است؛ ما باید از ظرفیت‌های بخش خصوصی استفاده کنیم؛ بخش خصوصی آماده است. حالا اصل ۴۴ را دولت‌ها هم دولت جناب آقای روحانی که تشریف دارند، هم دولت قبل از ایشان - خلاصه فارسی‌اش این است که درست دلشان نمی‌آید که آن چنان که باید و شاید اعمال کنند؛ اعمال کنید اصل ۴۴ را. راه بیندازید امکانات بخش خصوصی را» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۳/۰۶/۰۷).

«مسئله اصل ۴۴ را که تقویت بخش خصوصی و وارد کردن بخش خصوصی و سرمایه‌های بخش خصوصی در اقتصاد کشور است، ما چند سال پیش مطرح کردیم.

همه به به و چه چه کردند. کارهایی هم انجام گرفت؛ اما تحقیقش را نمی بینم؛ من احساس نمی کنم پیشرفت کار را. نه اینکه نمی خواهند، می خواهند، تلاش هم می کنند، منتها پیش نمی رود؛ اشکال علمی وجود دارد، من این را می خواهم بگویم. نقشی که دانشگاه می تواند ایفا کند این است که گره های علمی را در این زمینه ها جستجو کند، بشناسد و باز کند و در اختیار دستگاه های کشور بگذارد» (خامنه ای، بیانات، ۱۳۹۶/۰۳/۳۱).

۴-۴. راهکارهای خصوصی سازی

از نگاه رهبر معظم انقلاب مهم ترین مقولات راهکارهای خصوصی سازی به شرح ذیل بوده که محورهای آن ها در «شکل ۵» ارائه شده است.



منبع: (یافته های تحقیق)

شکل (۵): راهکارهای خصوصی سازی از نگاه رهبر انقلاب

«در برخی از سرمایه گذاری ها بخش خصوصی ناتوان است؛ یعنی واقعاً توانایی سرمایه گذاری ندارد. علاجش چیست؟ اگر بخش خصوصی همین طور ناتوان بماند، هیچ گرهی باز نخواهد شد! باید سیاست ها برود به این سمت که شما بخش خصوصی را قادر کنید بر اینکه بتواند زیر بار برخی از سرمایه گذاری های بزرگ برود. این هم می شود یکی از سیاست ها. البته دولت وقتی که شانه خودش را از فعالیت های

اقتصادی خالی می‌کند، معنایش این نیست که از اقتصاد کناره می‌گیرد؛ نه! سیاست‌گذاری‌ها باز هم در اختیار دولت است، دست دولت است؛ یعنی بایستی سیاست را دولت بگذارد، بایستی نظارت را دولت بکند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۹/۰۶/۰۸).

«مسئله نیاز تولید علم به گسترش تحقیق و تقابل و تنافی آن با انحصارات دولتی و حقوق انحصاری شرکت‌ها، حرف کاملاً درستی است که آن را قبول داریم و امید ما این است که با اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ که سال گذشته ابلاغ شد، این گره باز بشود. اساساً ورود در میدان تفسیر اصل ۴۴ و توجه به ذیل اصل ۴۴ و اهتمامی که در این زمینه شد و خود بنده وارد این میدان شدم، به خاطر چند نکته و از جمله همین نکته بود. البته این نگرانی که دوست قدیمی‌مان بیان کردند که اجرای غلط اصل ۴۴ ممکن است به تکاثر و از قبیل آن بینجامد هم درست است. اگر آن چیزی که ما گفتیم و ما خواستیم و ما دنبال می‌کنیم اجرا بشود، ان‌شاءالله نه آن افراط و نه آن تفریط اتفاق نخواهد افتاد. باید همان‌گونه که مقرر شده و گفته شده است انجام بگیرد و ان‌شاءالله به لطف الهی این‌گونه خواهد شد. البته تذکراتی هم فرمودند که من یادداشت کردم و ان‌شاءالله آن‌ها را دنبال می‌کنم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵).

«وقتی مسئله سهام عدالت مطرح شد، ما از این کار استقبال کردیم؛ احساس کردیم اینکه حداقل دو دهک پایین جامعه را از یک سهمی در یک سرمایه مشغول کار و مشغول تولید و درآمدزا برخوردار کنیم، یک فرصت بسیار مهمی است. گفتیم این سهام را با تخفیف و با امهال بدهند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۵/۱۱/۳۰).

«یکی از مصادیق مهم این مسئله فساد، تخلفاتی است که در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ به وجود می‌آید که جناب آقای رئیسی در قوه قضائیه موارد متعددی از آن را دنبال کردند که به من در آن وقت گزارشش را دادند که نوع عملکرد و اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ که این سیاست‌ها، سیاست‌هایی بود که می‌توانست اقتصاد کشور را به معنای واقعی کلمه شکوفا کند، جوری بود که این فسادها در آن پیدا شد. البته ابزارهایی هم برای این مبارزه وجود دارد؛ [از جمله] این سامانه‌های اطلاعاتی و خدماتی که از چند سال قبل، این سامانه‌ها قانونی شده و بنده هم مکرراً توصیه کرده‌ام به اینکه این

سامانه‌ها را راه‌اندازی کنند، این‌ها را با هم مرتبط کنند که به معنای واقعی کلمه یک اشراف کاملی به دولت خواهد داد، برای اینکه بتواند جلوگیری از فساد کند؛ [اما این کار] نشده، پیش نرفته؛ همت کنید این سامانه‌ها را ان‌شاءالله تمام کنید. این سامانه‌ها یک هوشمندی کاملی به دستگاه حکومت و دولت خواهد داد که بتواند در امور اشراف داشته باشد» (خامنه‌ای، بیانات، ۶/۰۶/۱۴۰۰).

نتیجه‌گیری

نظام جمهوری اسلامی ایران با توجه به تجربه چندین ساله عملکرد شرکت‌های دولتی در اقتصاد کشور و تجربیات اداره شرکت‌هایی که قبلاً در بخش خصوصی ایجاد و سازمان‌دهی شده بودند و لزوم ایجاد شرایط لازم جهت خیزش سریع به سمت توسعه اقتصادی و اجتماعی و در راستای بهینه‌سازی استفاده از منابع ملی فرصت‌های موجود و دارایی‌های جامعه تصمیم گرفت با اجرای سیاست واگذاری شرکت‌های دولتی، ناکامی‌های گذشته را جبران نماید و با کاهش تصدی‌گری خود، از فرصت‌ها و نیروهای موجود به نحو مطلوب‌تری برای افزایش سطح رفاه و تعدیل پراکندگی توزیع درآمد در جامعه استفاده نماید.

با این‌همه، در چند سال گذشته، علی‌رغم تأکیدات رهبری مبنی بر واگذاری بخش دولتی به بخش خصوصی، همچنان مشکلاتی در این واگذاری‌ها و توجه به بخش خصوصی در کشور وجود دارد. بر همین اساس در این پژوهش سعی شد به منظومه فکری رهبر انقلاب رجوع و با روش تحلیل مضمون اهمیت، الزامات، موانع و راهکارهای خصوصی سازی استخراج شود.

در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای خصوصی سازی اهمیت فراوانی دارد و اهتمام جدی به سیاست‌های اصل ۴۴، به‌عنوان ظرفیت نرم‌افزاری پیشرفت اقتصادی کشور و زیربنای قانونی اقتصاد کشور برای تقویت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، زمینه رشد اقتصادی و دخالت دادن مردم در کار تولید لازم است. سیاست‌های اصل ۴۴ مکمل و متمم اقتصاد عدالت‌محور بوده، اجرای صحیح این اصل عامل مهمی برای جبران عقب‌ماندگی‌های اقتصادی و تحول در این بخش است.

الزامات خصوصی سازی در نگاه رهبر انقلاب موارد زیر را شامل می‌شود: مبارزه با فساد؛ کمک به سیاست‌های اصل ۴۴؛ عدم تصمیم‌گیری شخصی در باب واگذاری فعالیت‌های

اقتصادی؛ مدنظر قرار دادن همه بندهای سیاست‌های اصل ۴۴ به‌طور جامع؛ شفافیت در مقررات؛ اطلاع‌رسانی به مردم؛ حمایت کامل قضایی از مالکیت‌های قانونی؛ تأکید بر مطالبه‌گری در خصوص سیاست‌های اصل ۴۴؛ لزوم تنظیم همه سیاست‌های کشور با سیاست‌های اصل ۴۴؛ تخصیص صندوق توسعه ملی برای کمک به بخش خصوصی.

موانع خصوصی‌سازی از دیدگاه ایشان شامل موارد زیر است: گستره عظیم مالکیت دولتی برخلاف سیاست‌های اصل ۴۴؛ واگذاری کارخانه‌های ذیل اصل ۴۴ به سوءاستفاده‌گران؛ لغزش‌های صورت‌گرفته در خصوص سیاست‌های اصل ۴۴؛ عدم اعمال صحیح اصل ۴۴ و ورود بخش خصوصی به اقتصاد برای اجرای کامل اصل ۴۴؛ نبود مدیریت صحیح اقتصادی برای جلوگیری از سوءاستفاده در خصوص سیاست‌های اصل ۴۴ و وجود اشکال و گره‌های علمی در مسیر اجرای صحیح سیاست‌های اصل ۴۴.

راهکارهای خصوصی‌سازی در نگاه رهبر انقلاب عبارت‌اند از: توانا کردن بخش خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری‌های بزرگ؛ تأکید بر اجرای صحیح سیاست‌های اصل ۴۴ و پرهیز از افراط و تفریط در آن؛ توزیع سهام عدالت و راه‌اندازی سامانه‌های اطلاعاتی و خدماتی برای جلوگیری از فساد در اجرای سیاست‌های اصل ۴۴.

کتابنامه

- آجری، عاطفه (۱۳۹۹). حمایت از تولید داخلی با اصلاح برنامه خصوصی‌سازی در ایران. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، (۳۰)، ۲۳۸-۲۶۳.
- آخوندی، عباس (۱۳۹۱). *بخش خصوصی: تلاش برای ارائه یک تعریف*. تهران: اتاق، بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی تهران.
- اشرفی، یکتا و فهیمی‌فر، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی شاخص‌های بهبود فضای کسب‌وکار با تأکید بر جایگاه ایران. *مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی*، (۱۱)، ۷-۲۴.
- امیر اسکندری، فرزاد و رزم‌جویی، محرم (۱۳۹۸). *مطالعات تطبیقی خصوصی‌سازی و تدوین الگوی راهبردی مناسب برای ایران*. *فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی*، (۹۲)، ۲۰۱-۲۳۰.
- بهمنی، مجتبی (۱۴۰۱). مبانی حقوقی خصوصی‌سازی در پرتو سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون

اساسی. فصلنامه بین‌المللی پژوهش ملل، (۸۵)، ۹۵-۱۲۵.

خالقی، غلامحسین (۱۳۸۹). ارزیابی فضای کسب‌وکار صنعتی ایران در حمایت از بخش خصوصی با رویکرد کارت امتیازی متوازن علمی پژوهشی. نشریه بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت، ۳۷-۵۲.

صادقی نیارکی، مهدی (۱۳۹۸). ارکان جهت‌ساز بخش خصوصی از منظر مقام معظم رهبری (دکترین، اهداف و سیاست‌ها). فصلنامه دانش راهبردی، (۳۷)، ۳۸۳-۴۰۵.

صدیقی، کورس؛ صدیقی، کاوس و صدیقی، شهریار (۱۳۹۴). حوزه‌های چالشی و الزامات توسعه بخش خصوصی در برنامه ششم توسعه (فضاسازی‌ها، جهت‌گیری‌ها و سیاست‌ها). طرح مطالعاتی سیاست‌های توسعه بخش خصوصی در برنامه ششم اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی تهران، گزارش نهایی، ویرایش دوم.

علیلو، رقیه؛ نجف‌بیگی، رضا و پیله‌وری، نازنین (۱۴۰۲). طراحی الگوی عوامل مؤثر بر خصوصی‌سازی در شرکت‌های دولتی ایران. دوماهنامه بررسی‌های بازرگانی، (۱۱۹)، ۱۳۵-۱۵۲.

کمیحانی، اکبر (۱۳۸۲). ارزیابی تاش عملکرد سیاست خصوصی‌سازی در ایران. تهران: وزارت امور و اقتصاد و دارایی.

کیان‌پور، سعید (۱۳۸۸). بررسی اجمالی خصوصی‌سازی در چند کشور منتخب با اشاره‌ای بر سیاست‌های کلی اصل ۴۴. بررسی‌های بازرگانی، (۳۸)، ۲-۲۰.

مافی، فرزانه (۱۳۹۱). اندازه‌گیری عملکرد توسعه بخش خصوصی در جهت اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ - مقایسه ایران با برخی کشورهای منطقه چشم‌انداز. تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهشی اقتصاد، پژوهشکده تحقیقات راهبردی.

نیلی، مسعود (۱۳۹۶). اقتصاد ایران چگونگی گذر از ابر چالش‌ها. ج اول و دوم، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.

Blagrave, P. & Furceri, D. (2021). The macroeconomic effects of electricity-sector privatization. *Energy Economics*, <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105245>

Dias, M.; Teles, A. & Pilatti, K. (2018). The future of privatization in Brazil: regulatory and political challenges. *Global Journal of Politics and Law Research*, 6(2), 4-32.

Kousadikar, A. & Singh, T.K. (2013). Advantages and disadvantages of

- privatisation in India. *International Journal of Advanced System and Social Engineering Research*, 3(1), 18-22.
- Lukomani, M. & Kuraishi, Z. (2018). Designing a Model for the Privatization of State-Owned Enterprises: For Developing Countries. *Journal of Education Policy*, 32(6), 757-787.
- Nasirzadeh, H.; Tahmasbi, H. A. & Khalili, H. A. (2021). Investment analysis in privatization of Nationa in Iran (1399-1368) (studying the reports of the Research Center of the Islamic Council). *Historical Sociology*, 13(2), 141-178. (In Persian)
- Phukon, A. & Gakhar, D.V. (2022). Perils of public sector enterprises in India: is privatization of central public sector enterprises a sustainable strategy? *PSU Research Review*, 6(1), 59-73.
- Pi, A. & Zhang, E. (2018). *The privatisation of public goods, Impressum rls*. Policy paper of the Rosa-Luxemburg-Stifung, p.1. Access to: www.rosalux.de.
- Somé, H. Y.; Kollmann, M. C.; Mudambi, R. & Cosset, I. C. (2020). The effect of privatization on the characteristics of innovation. *Financial management*, 50(3), 875-898.
- Sunday, Y. o.; Isaac, Y.A. & Habeeb, A.M. (2022). Privatization and the Efficiency of Selected Enterprises in Nigeria. *Journal of Social Sciences Advancement*, 3(1), 20-25.
- Tinbergen, Jan. (1958). *Design of Development*. Washington D.C.
- Wang, Z. & Liu, X. (2014). Evaluating the Impact of Privatization on Rail Industry Efficiency Using Data Envelopment Analysis in China. *Ecological Economics*, (174), 106629.
- Zhang, Q. & Wang, L. F. S. (2022). Corporate social responsibility, entry and optimal privatization in an international mixed market. *International Review of Economics and Finance*, (77), 14-24.